

КАРПЕНКО Р. В.,

кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри
цивільно-правових дисциплін
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

БАКАЙ І. П.,

студентка IV курсу
юридичного факультету
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

РИЖЕНКО Д. В.,

студентка IV курсу
юридичного факультету
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

УДК 346:35

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2020.6.1.6>**СУТНІСТЬ ДОГОВОРУ ЛІЗИНГУ ЯК РІЗНОВИДУ ДОГОВОРУ НАЙМУ**

У статті авторами розкрито основні підходи до визначення правової природи та сутності поняття «лізинг», особливості договору лізингу як різновиду найму, звертають увагу, що до договору лізингу застосовуються загальні положення про найм (оренду) з урахуванням особливостей, встановлених відповідними статтями ЦК і законом. Досліджено класифікації лізингу за різними критеріями, які найчастіше зустрічаються в науковій літературі та практиці лізингових відносин, проаналізовано чинне законодавство про лізинг із цієї проблематики. Досліджено наукові погляди та підходи до критеріїв поділу лізингу та обґрунтовано їх особливості.

Нині існує необхідність приведення українського законодавства, яке регулює лізингові відносини, у відповідність до світових стандартів і визначення його чітких правових критеріїв. Чинне законодавство щодо правового регулювання лізингу потребує вдосконалення. Для того, щоб лізингові операції могли нормально функціонувати, їх законодавство має бути прозорим.

В сучасних умовах регулювання лізингу часто відбувається так, що норми правових актів нівелюють одна одну. Немає уніфікованого трактування лізингу, його функцій і видів, юридичного статусу лізингодавця, навіть чіткого визначення категорії «лізинг». Причиною цього є неоднозначне трактування економіко-правової сутності лізингу. Майже в усіх законодавчих актах України проводиться ототожнення лізингу із орендою або кредитом. Немає визначеності і щодо суб'єктів лізингу. Так, відкритим залишається питання про те, хто ж може виступати в ролі лізингодавця. Згідно з цивільним законодавством – це юридична особа, відповідно до господарського – юридична або фізична особа.

Констатовано, що лізинг – найперспективніший фінансовий інструмент, здатний ефективно розвивати виробництво, активізувати інвестиційний процес

в Україні. Створення умов для подальшого розвитку сфери лізингових послуг сприятиме оновленню основних фондів вітчизняних підприємств і зростанню обсягів виробництва у різних галузях економіки, зокрема у сфері АПК, авіації (літакобудуванні), легкій промисловості. Тому, необхідним є забезпечення ефективного захисту прав суб'єктів господарювання у сфері лізингу, створення організаційно-правового забезпечення та визначення на законодавчому рівні основ правового регулювання лізингових відносин.

Ключові слова: найм, оренда, лізинг, фінансовий лізинг, лізинговий договір, лізингодавець, лізингоотримувач, підприємництво, лізингові відносини, лізингова діяльність, договір, кредит, господарська діяльність, види лізингу, критерії поділу лізингу.

Karpenko R. V., Vakay I. P., Rizhenko D. V. The essence of the lease agreement as a kind of lease agreement

In the article the author reveals the main approaches to defining the legal nature and essence of the concept of “leasing” features of the lease as a type of lease, draws attention to the fact that the lease agreement applies general provisions on rent (lease). The classifications of leasing according to various criteria, which are most common in the scientific literature and practice of leasing relations, are studied. The current legislation on leasing on this issue is analyzed. Scientific views and approaches to the criteria of leasing division are studied and their peculiarities are substantiated.

However, now it is necessary to bring the Ukrainian legislation governing leasing relations in line with international standards and to define its clear legal criteria. The current legislation on the legal regulation of leasing needs to be improved. In order for leasing transactions to function properly, their legislation must be transparent. In modern conditions, the regulation of leasing often occurs in such a way that the rules of legal acts level each other.

There is no unified interpretation of leasing, its functions and types, the legal status of the lessor. There is not even a clear definition of the category of “leasing”. The reason for this is the ambiguous interpretation of the economic and legal nature of leasing. Almost all legislative acts of Ukraine equate leasing with rent or credit. The author notes that there is no certainty about the subjects of leasing. Yes, the question remains as to who can act as a lessor. According to civil law – a legal entity, according to commercial – legal or natural.

It is stated that leasing is the most promising financial instrument capable of effectively developing production and intensifying the investment process in Ukraine. Creating conditions for further development of leasing services will contribute to the renewal of fixed assets of domestic enterprises and increase production in various sectors of the economy, including agriculture, aviation (aircraft construction), light industry and others. Therefore, it is necessary to ensure effective protection of the rights of business entities in the field of leasing, the creation of organizational and legal support and the definition at the legislative level of the legal regulation of leasing relations.

Key words: hire, rent, leasing, financial leasing, leasing agreement, lessor, lessee, entrepreneurship, leasing relations, leasing activity, contract, credit, economic activity, leases, criteria leasing division.

Вступ. Актуальність теми зумовлена значною роллю та великим значенням для стабільного функціонування економіки країни і підвищення добробуту населення належного цивільно-правового регулювання відносин у сфері укладення і дії договорів найму (оренди) як рухомого, так і нерухомого майна.

З часу проголошення Україною незалежності пріоритетним напрямом її державної економічної політики стали відносини оренди, зокрема лізингу, який є однією із найцікавіших форм інвестування. Він дає можливість вижити малим, середнім і великим підприємствам, які потрапили у скрутне фінансове становище. Успіх лізингових відносин і лізингового бізнесу загалом у будь-якій галузі багато в чому залежить від правильного розуміння його змісту, притаманних йому специфічних особливостей, ефективності його захисту.

Постановка завдання. Метою статті є проведення комплексного науково-теоретичного аналізу наукових досліджень і законодавства, що регулює лізингові відносини.

Результати дослідження. Вивченням питань лізингу та його правового регулювання займалися вчені І. Якубівський, О. Трофімова, Д. Січко, В. Різник, В. Горемикін, О. Кабатова, В. Газман, Ю. Харитонов, В. Вітрянський, А. Асташкіна, І. Решітник та інші. Проте, незважаючи на низку напрацювань із цієї проблематики, все ж існують питання, які потребують ґрунтовного вивчення та узагальнення: недосконалість лізингового законодавства, нерозвиненість інфраструктури лізингу, відсутність нормативного регулювання договірних лізингових відносин.

Договір лізингу є видом договору оренди (назва договору в перекладі із англійської “Lease” означає оренду). До нього застосовуються загальні положення про найм (оренду) з урахуванням особливостей, встановлених відповідними статтями ЦК і законом [1, с. 6]. У сучасному цивільному праві договір найму (оренди) визначається як цивільно-правовий договір, за яким наймодавець передає або зобов’язується передати наймачеві майно у користування за плату на певний строк. Визначальним є те, що договір найму посідає самостійне місце у системі договірних права, має свої властивості та особливості правового регулювання.

Перша згадка про наймання речей як окремий вид договору найму була виявлена ще в римському праві. Так, Древній Рим знав: 1) *locatio – conductio rerum* (наймання речей), 2) *locatio – conductio operarum* (наймання послуг), 3) *locatio – conductio operis* (найм роботи, підряд) [2, с. 241]. Щодо сучасного правового регулювання, то у ст. 759 ЦК України закріплюється традиційне визначення договору найму [3]. Згідно із цією статтею за договором найму (оренди) наймодавець передає або зобов’язується передати наймачеві майно у користування за плату на певний строк. Тобто встановлюються сторони договору, зазначаються їх правомочності та зобов’язання.

Лізинг є відносно новим поняттям, яке використовується у сфері господарсько-правових відносинах. В Україні цей вид діяльності лише починає активно розвиватися. Нині розвиток лізингу можна простежити у багатьох сферах господарювання: АПК, авіації (літакобудуванні), суднобудуванні, транспорті, в будівництві, харчовій промисловості, медицині.

У науковій літературі зазначається, що в сучасних умовах постає необхідність приведення українського законодавства, яке регулює лізингові відносини, у відповідність до світових стандартів і визначення його чітких правових критеріїв. Як показує практика початкового етапу правового регулювання лізингу в Україні, тільки в умовах досить високого рівня правового забезпечення лізингових відносин цей процес просуватиметься успішно. Правова невизначеність відносин між партнерами, а в низці випадків ще й незахищеність лізингодавців або лізингодержувачів різко збільшують ступінь ризику лізингових правочинів, що є перешкодою для їх розвитку [4, с. 121].

У чинному законодавстві та спеціальній літературі термін «лізинг» вживається у кількох значеннях: як вид суспільних (господарських) відносин; як господарська діяльність; як господарська операція; як договір. Так, норми Цивільного кодексу України встановлюють правовий режим лізингу як окремого виду договірних зобов’язальних відносин, якими опосередковуються відносини щодо передачі майна у тимчасове користування. Відповідно до положень глави 58 ЦК України лізинг є одним із видів договору найму (оренди), за яким наймодавець передає або зобов’язується передати наймачеві майно у користування за плату на певний строк (ч. 1 ст. 759) [3].

У Господарському кодексі України встановлюється правовий режим лізингу як виду господарської діяльності відповідно до норм глави 30 розділу VI та визначаються осо-

близькості регулювання майнових відносин суб'єктів господарювання (ч. 2 ст. 4) [5]. Так, ст. 292 Господарського кодексу України трактує лізинг як господарську діяльність, спрямовану на інвестування власних чи залучених фінансових коштів, яка полягає в наданні за договором лізингу однією стороною (лізингодавцем) у виключне користування другій стороні (лізингодержувачу) на визначений строк майна, що належить лізингодавцю або набувається ним, у власність (господарське відання) за дорученням чи погодженням лізингодержувача у відповідного постачальника (продавця) майна за умови сплати лізингодержувачем періодичних лізингових платежів. Господарський кодекс України (ст. 292) містить положення про види (фінансовий і оперативний) та форми (зворотний, пайовий, міжнародний) лізингу, проте без визначення цих понять.

У нормах спеціального Закону України «Про фінансовий лізинг» визначено загальні правові та економічні засади лише фінансового лізингу і залишено поза увагою інші його види. Так, відповідно до ст. 1 фінансовий лізинг – це вид цивільно-правових відносин, які виникають із договору фінансового лізингу [6]. Існують дві конструкції лізингу: договірна та операційна. Ці правові відносини оформлюються договором, оскільки лізинг визначено як особливу форму оренди, пов'язану з передачею в користування машин, обладнання, інших матеріальних засобів і майна. Вона дає змогу підприємцям розширювати і модернізувати виробництво, не витрачаючи грошових коштів для інвестицій у власний основний капітал, а сплачуючи лише лізингові платежі [7, с. 190].

В. Малишко, М. Микитюк зауважують, що Закон України «Про фінансовий лізинг» фактично побудовано виключно на цивільно-правовій основі, його предметом насамперед є регулювання саме договірних відносин. Однак існує необхідність і у врегулюванні лізингової діяльності як різновиду господарської, зокрема як різновиду інвестиційної діяльності, яка здійснюється суб'єктами ринку фінансових послуг [4, с. 122].

Згідно із Законом України «Про оподаткування прибутку підприємств» податкове законодавство передбачає існування оперативного, фінансового та зворотного лізингу. В рамках цього закону лізингодержувачу та лізингодавцю надається право закріпити в лізинговому договорі умову, згідно з якою лізинг буде вважатися оперативним, навіть якщо він відповідає визначенню фінансового. З цього приводу у літературі наголошується, що наведені приклади доводять відсутність чіткості та прозорості законодавства у той час, як норми закону мають чіткий та однозначний характер. Таке становище створює передумови для виникнення невизначеності у договірних відносинах, ускладнює взаємодію із представниками контролюючих органів (податкової служби, аудиторської установи) [8, с. 46; 9, с. 60].

Немає визначеності і щодо суб'єктів лізингу. Так, відкритим залишається питання про те, хто ж може виступати в ролі лізингодавця. Згідно з цивільним законодавством – це юридична особа, відповідно до господарського – юридична або фізична [3; 5]. Лізингодавці визначають найважливішими проблемними питаннями своєї діяльності саме нестабільність і суперечливість законодавчої бази, а також проблеми із фінансуванням операцій. Саме це, а також низька капіталізація лізингових компаній є причиною того, що вони не здатні задовольнити існуючий попит на лізингові послуги.

Правове регулювання лізингу здійснено в Законах України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг», «Про податок на додану вартість», «Про банки і банківську діяльність», а також у нормативних актах Національного банку України та Державної комісії по регулюванню ринків фінансових послуг. Цими законодавчими актами визначено загальні правові ознаки лізингової діяльності, механізм державного регулювання фінансового лізингу як фінансової послуги, порядок його оподаткування та правила здійснення такої діяльності банками.

Не дивлячись на ніби-то достатній правовий масив нормативних актів, правовий аспект лізингової діяльності в Україні далекий від досконалості. Для того, щоб лізингові операції могли нормально функціонувати, їх законодавство має бути прозорим. В сучасних умовах регулювання лізингу часто відбувається так, що норми правових актів нівелюють одна одну. Немає уніфікованого трактування лізингу, його функцій і видів, юридичного ста-

тусу лізингодавця, навіть чіткого визначення категорії «лізинг». Причиною цього є неоднозначне трактування економіко-правової сутності лізингу. Майже в усіх законодавчих актах України проводиться отождоження лізингу з орендою або кредитом.

Окремо необхідно звернути увагу й на законопроектну діяльність у сфері захисту прав суб'єктів господарювання, в тому числі у сфері лізингу. Так, нещодавно Кабінетом Міністрів України спільно з Міністерством юстиції, Міністерством внутрішніх справ було розроблено законопроект, який повинен захистити бізнес від безпідставного тиску з боку правоохоронних і контролюючих органів [10]. Прийняття цього закону є важливою гарантією діяльності суб'єктів господарювання, що підвищить відповідальність правоохоронців за перевищення повноважень. Так, закон передбачає можливість відео- та аудіофіксації дій правоохоронців у процесі обшуку підприємців, він надасть обов'язковий допуск на місце обшуку адвокатів підприємців, передбачає створення незалежних комісій, у яких будуть брати участь громадські організації для розгляду порушень правоохоронців під час обшуків. Цей закон забезпечить сталий розвиток господарської діяльності та стабільність інвестиційного ринку в Україні.

Висновки. Необхідно зазначити, що лізинг – найперспективніший фінансовий інструмент, здатний ефективно розвивати виробництво, активізувати інвестиційний процес в Україні. Створення умов для подальшого розвитку сфери лізингових послуг сприятиме оновленню основних фондів вітчизняних підприємств і зростанню обсягів виробництва у різних галузях економіки, зокрема у сфері АПК, авіації (літакобудуванні), легкій промисловості. Тому необхідним є забезпечення ефективного захисту прав суб'єктів господарювання у сфері лізингу, створення організаційно-правового забезпечення та визначення на законодавчому рівні основ правового регулювання лізингових відносин.

Список використаних джерел:

1. Краковська А. Лізингова галузь в Україні: тенденції та рекомендації для зростання. Аналітичний звіт. К., 2018. 36 с.
2. Багатомовний юридичний словник-довідник / І.О. Голубовська, В.М. Шовковий, О.М. Лефтерова та інші. К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2012. 543 с.
3. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року (зі змінами і доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
4. Малишко В.М. Правова природа лізингу. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2015. № 1. С. 121–124.
5. Господарський кодекс України № 436-IV від 16 січня 2003 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>.
6. Про фінансовий лізинг : Закон України від 16 грудня 1997 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/723/97-%D0%B2%D1%80#Text>.
7. Ванькович Д. Нормативно-правове забезпечення лізингової діяльності в Україні та шляхи його удосконалення. *Економічний аналіз*. 2013. Т. 12(2). С. 188–192.
8. Рудакова К.В. Проблеми нормативно-правового регулювання лізингових операцій в Україні та шляхи їх вирішення. *Управління розвитком*. 2014. № 6. С. 45–47.
9. Дученко М.М., Павленко Т.В. Стан і перспективи розвитку лізингової галузі в Україні. *Ефективна економіка*. 2019. № 1. С. 59–64.
10. Кабмін розробив закон про захист бізнесу від тиску правоохоронців. URL: https://dt.ua/POLITICS/kabmin-rozrobiv-zakon-pro-zahist-biznesu-vid-tisku-pravoohoronciv-259522_.html.

